

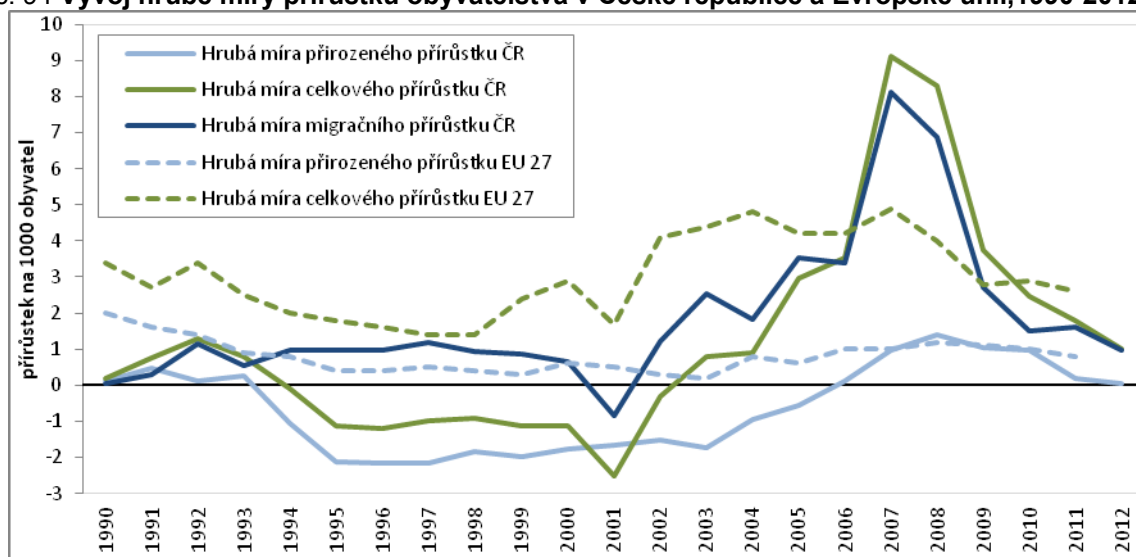
8. Demografický vývoj v ČR v evropském kontextu

Rok 2012 navazoval na dlouhodobé trendy u řady demografických procesů – opět se zlepšovaly úmrtnostní poměry, což se projevilo na prodloužení střední délky života a poklesu kojenecké úmrtnosti, stále dochází k odkládání rodičovství a vstupu do manželství do pozdějšího věku, klesá také intenzita sňatečnosti a narůstá podíl dětí narozených mimo manželství. Vzhledem k zvyšující se střední délce života a nízké plodnosti nadále roste i věkový medián a pokračuje tak proces stárnutí populace. Jako pozitivní, zatím jde spíše ale jen o krátkodobé změny, lze vnímat mírný meziroční nárůst úhrnné plodnosti¹, téměř stagnaci úhrnné potratovosti a také další pokles úhrnné rozvodovosti, ke kterému došlo již v roce 2011. Naopak nepříznivý je pokračující nárůst indexu ekonomické závislosti, tedy počtu osob v ekonomicky neaktivním věku (0-14 a 65 a více let) připadajících na obyvatelstvo ve věku ekonomicky aktivním (15-64 let), který začal v roce 2009.

Dochází ke zpomalení populačního růstu, který je zachován především díky migraci

Celkový počet obyvatelstva České republiky se již několik let zvyšuje, a to jak díky migračnímu přírůstku (od roku 1990 došlo k migračnímu úbytku jen v roce 2001), tak přirozenou měnou, která se dostala do kladných čísel v roce 2006 (poprvé od roku 1993). Tento populační růst však od roku 2008 výrazně zpomaluje a v roce 2012 byl zachován především díky kladnému migračnímu saldu, protože počet živě narozených jen mírně převyšoval počet zemřelých (o 387 osob). Pokles přirozeného přírůstku byl tedy způsoben zejména nárůstem počtu zemřelých, který nebyl dostatečně kompenzován živě narozenými, jejichž počet se meziročně snížil.

Graf č. 94 Vývoj hrubé míry přírůstku obyvatelstva v České republice a Evropské unii, 1990-2012

Pramen: ČSÚ, Eurostat

V období 2007-2010 hrubá míra přirozeného přírůstku v ČR kopíruje vývoj za Evropskou unii, od 2011 opět poklesla pod evropský průměr

Od roku 2007 hodnota hrubé míry přirozeného přírůstku v České republice kopíruje průměr za státy Evropské unie, který se pohybuje okolo 1 ‰, ale v roce 2011 u nás došlo k výraznějšímu poklesu na 0,2 ‰ z 1 ‰ v roce 2010. V roce 2011 měly obdobnou míru přirozeného přírůstku jako v České republice také Polsko a Rakousko. Nejvyšších hodnot dlouhodobě dosahují Irsko a Island, dále pak také Francie, Nizozemsko nebo Norsko, tedy státy s nejvyšší úrovní plodnosti a nejlepšími úmrtnostními poměry. Naopak k nejnižšímu růstu přirozeným přírůstkem dochází v postsovětských státech a státech bývalého východního bloku, jako je Bulharsko, Ukrajina, Bělorusko a Pobaltské republiky, u kterých od 90. let minulého století dochází k populačnímu úbytku.

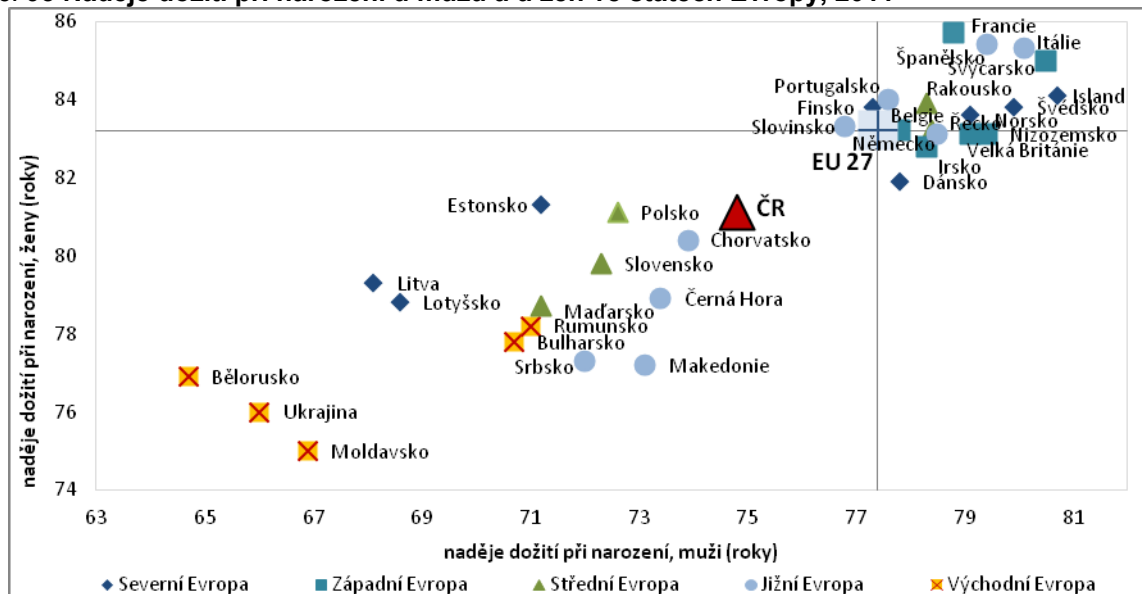
¹ Úhrnná plodnost představuje počet dětí, které by se živě narodily každé ženě během celého jejího reprodukčního období (za něž je považováno věkové rozpětí 15-49 let), pokud by se během tohoto reprodukčního období neměnila míra plodnosti žen podle věku a zůstala na úrovni roku, za který je úhrnná plodnost vypočítána.

8.1 Naděje dožití a další charakteristiky demografické reprodukce

Naděje dožití při narození v Česku sice roste, ale stále nedosahuje průměrné hodnoty za EU

Úmrtnostní poměry, měřené nadějí dožití při narození, se v Česku dlouhodobě zlepšují (mezi lety 1990 a 2012 vzrostla naděje dožití při narození z 68 let u mužů a 75 let u žen na 75 resp. 81 let), ale i když je situace u nás v porovnání s ostatními postkomunistickými státy druhá nejlepší hned po Slovinsku, stále zaostáváme za průměrem Evropské unie. Rozdíl mezi průměrnou nadějí dožití za evropskou sedmadvacítku a Českem se od roku 2002 pohybuje okolo 2,5 roku u mužů a 2 let u žen. Zřejmě se v nejbližší době nedá očekávat větší přiblížení evropskému průměru, protože se rozdíl v naději dožití při narození od roku 2002 výrazněji nemění a od roku 2008 se začal dokonce mírně zvyšovat.

Graf č. 95 Naděje dožití při narození u mužů a u žen ve státech Evropy, 2011

Pramen: Eurostat

U českých mužů jsou v rámci Evropy největší rozdíly v naději dožití mezi vysokoškoláky a muži se základním vzděláním

Data Eurostatu umožňují analyzovat střední délku života nejen podle věku a pohlaví, ale také podle nejvyššího dosaženého vzdělání. Data nejsou ale dostupná za všechny evropské státy² a delší časové období (k dispozici pouze 2007–2010). Obecně lze však říci, že rozdíly v naději dožití mezi osobami se základním a vysokoškolským vzděláním jsou u mužů větší než u žen. Podle dostupných dat je v České republice vzdělání výrazným faktorem pro délku naděje dožití ve 30 letech – zatímco vysokoškolsky vzdělaní muži by v roce 2010 měli před sebou v průměru 51 let, muži se základním vzděláním pouze 34 let. Tento rozdíl byl vůbec největší v rámci evropských zemí, za které byla data dostupná. Naopak nejmenší rozdíl mezi těmito vzdělanostními kategoriemi byl v Portugalsku (3 roky). Největší rozdíly v naději dožití podle vzdělání mužů jsou u států bývalého východního bloku, jako je Česko, Maďarsko, Bulharsko nebo Estonsko. Jsou to také státy s vysokým podílem osob zaměstnaných v průmyslu ($r_s=0,829$)³, kde se dá očekávat vyšší podíl osob s nižším stupněm dokončeného vzdělání, a kde se také vyskytují fyzicky náročná povolání s nepříznivým pracovním prostředím. U žen pak byly největší rozdíly v naději dožití podle vzdělání v Estonsku (8,5 let) a nejmenší opět v Portugalsku (1 rok), v Česku pak rozdíl tvořil 4,6 let. U žen ale nejsou rozdíly mezi jednotlivými státy tak výrazné jako u mužů.

Naopak kojenecká úmrtnost je u nás dlouhodobě jedna z nejnižších

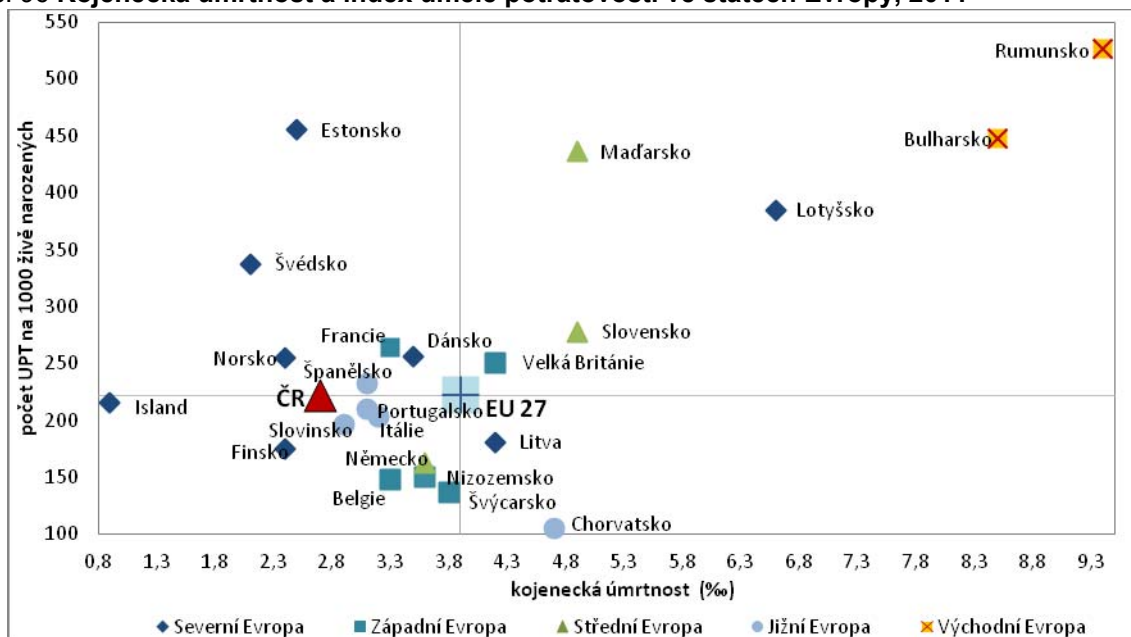
Na druhou stranu dlouhodobě patříme mezi státy s nejnižší kojeneckou úmrtností nejen v Evropě, ale i ve světě. Jak je vidět na grafu 96 v roce 2011 dosahujeme podobných hodnot s vyspělými státy severní Evropy, jako je

² Dostupné pro Bulharsko, ČR, Dánsko, Estonsko, Chorvatsko, Itálii, Maďarsko, Maltu, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovinsko, Finsko, Švédsko, Norsko, Makedonii.

³ Korelace mezi podílem osob zaměstnaných v průmyslu a rozdílem mezi střední délkou života mužů se základním a vysokoškolským vzděláním.

Norsko, Švédsko nebo Finsko a evropský průměr byl v porovnání s námi o 0,12 pb. vyšší. V roce 2012 pak u nás došlo ještě k dalšímu mírnému poklesu na hodnotu 2,6 ‰.

Graf č. 96 Kojenecká úmrtnost a index umělé potratovosti ve státech Evropy, 2011

Pramen: Eurostat, WHO

Ve většině států Evropy dochází k poklesu indexu umělé potratovosti...

... a u nás od roku 2002 dosahuje historicky nejnižších hodnot

Během 90. let došlo v zemích bývalého východního bloku k výraznému poklesu indexu umělé potratovosti a k přiblížení se k hodnotám ostatních evropských států, ve kterých nebylo nikdy provedeno více umělých přerušení těhotenství (UPT), než se narodilo dětí. Dlouhodobě nejvyššího indexu umělé potratovosti v Evropské unii dosahuje Rumunsko, kde v současnosti připadá zhruba jedno UPT na dvě živě narozené děti, ale v roce 1990 to byly více jak tři UPT na jedno živě narozené dítě. V ČR nikdy počet UPT nepřevýšil počet narozených, ale na přelomu 80. a 90. let 20. století se k této hranici blížil (v roce 1989 připadalo 87 UPT na 100 živě narozených). Od té doby však index umělé potratovosti klesá a od roku 2002 jeho hodnota klesla pod úroveň z roku 1958, kdy bylo poprvé zákonem povoleno provedení umělého přerušení těhotenství i z jiných, než zdravotních důvodů, a index potratovosti dosahoval hodnoty 34,6 UPT na 100 živě narozených. Od roku 2006 se pak index umělé potratovosti u nás pohybuje pod průměrem EU.

Ukazatele zobrazené v grafu 96 mohou také sloužit jako indikátory úrovně vyspělosti jednotlivých států. Výše kojenecké úmrtnosti vypovídá o kvalitě zdravotnických zařízení a celkové zdravotní péči o matku a novorozence. Index umělé potratovosti pak může odrážet také sociální a ekonomické klima ve společnosti, které může výrazně ovlivňovat schopnost a vůli ženy nebo páru se v daných podmínkách o dítě postarat.

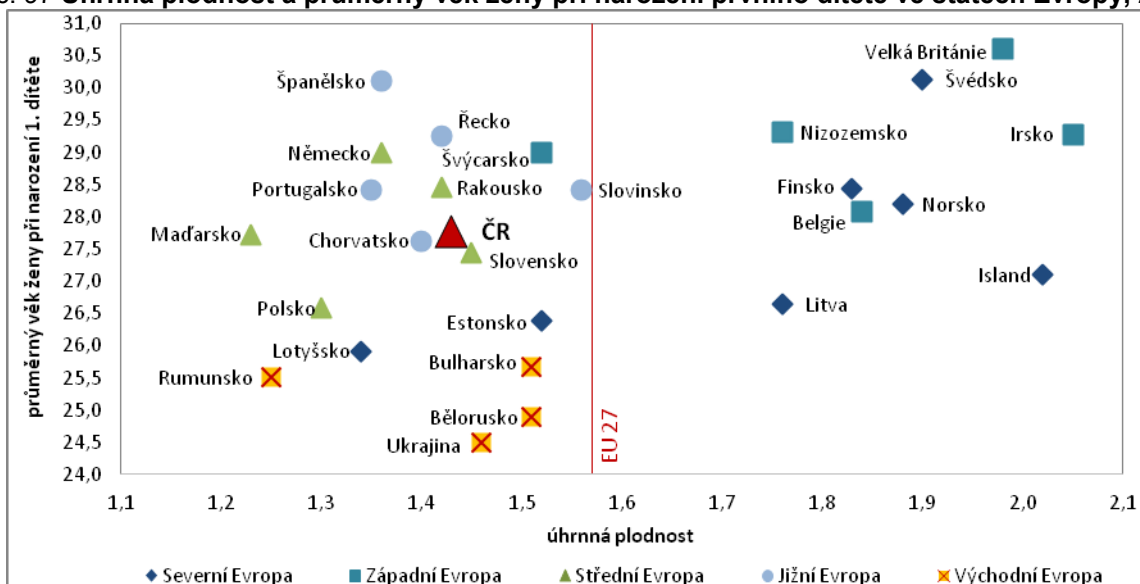
V České republice je úhrnná plodnost dlouhodobě pod průměrem za celou Evropskou unii

V roce 2008 se zastavil mírný nárůst úhrnné plodnosti a v roce 2011 byl opět zaznamenán nepatrný pokles průměrné hodnoty za celou Evropskou unii na 1,57 dítěte na jednu ženu z hodnoty 1,6 v roce 2010. Obdobný trend měl vývoj plodnosti ve většině států Evropy. Jak je vidět na grafu 97, Česká republika spolu se státy jižní a střední Evropy patří k zemím se spíše nízkou plodností na rozdíl od západní a severní Evropy, kde například Irsko, Island nebo Francie dosahují dlouhodobě nejvyšších hodnot úhrnné plodnosti, která se v současné době pohybuje okolo dvou dětí na jednu ženu. Na základě dostupných dat z Eurostatu měla Česká republika v období mezi lety 1999 a 2003, kdy úhrnná plodnost nedosahovala ani hodnoty 1,2 dítěte na jednu ženu, vůbec nejnižší plodnost v Evropě. Situace se sice od roku 2004 začala zlepšovat, ale stále se současnou hodnotou 1,45 z roku 2012 nedosahujeme evropského průměru.

V celé Evropě se zvyšuje průměrný věk matky při narození prvního dítěte...

Ve všech státech Evropy dochází k odkládání rodičovství do pozdějšího věku. Stejně tak i v ČR, kde se průměrný věk matky při narození prvního dítěte od roku 1990 zvýšil z 22,5 let na 27,9 let v roce 2012. Jak je z grafu 97 patrné, odsouvání rodičovství do pozdějšího věku nemusí ještě nutně znamenat i pokles úrovně plodnosti. Například ve Švédsku nebo Velké Británii, kde na jednu ženu připadají v průměru téměř dvě děti, dosahuje průměrný věk při prvním porodu hodnoty více jak 30 let.

Graf č. 97 Úhrnná plodnost a průměrný věk ženy při narození prvního dítěte ve státech Evropy, 2011

Poznámka: hodnota průměrného věku matky se u Velké Británie vztahuje k roku 2010 a u Belgie k roku 2009

Pramen: Eurostat

... a dlouhodobě také dochází k nárůstu podílu dětí, které se narodí mimo manželství

Téměř ve všech státech Evropy dochází k nárůstu podílu dětí narozených mimo manželství, což je důsledek jednak poklesu intenzity sňatečnosti, tak i odkládání sňatku do pozdějšího věku. Ve většině států pak, stejně jako v České republice průměrný věk při uzavření sňatku u žen, převyšuje průměrný věk při narození prvního dítěte (na základě dat UNECE⁴). V průměru ženy tedy mají první dítě dříve, než se poprvé vdají. Ve skandinávských zemích je tento rozdíl i několik let, nejvyšší je pak na Islandu, kde přesahuje 5 let. Jediným státem, kde dochází naopak k dlouhodobějšímu mírnému poklesu podílu dětí narozených nevdaným ženám, a to od roku 2004, je Švédsko. V roce 2011 dosahoval podíl živě narozených dětí mimo manželství v průměru za celou Evropskou unii hodnoty 39,5 %, což je o 2,3 procentních bodů méně než v ČR, kde se do roku 2012 podíl narozených nevdaným ženám ještě zvýšil na 43,4 %. Nejvíce dětí se v roce 2011 mimo manželství rodilo na již zmíněném Islandu (65 %), v rámci Evropské unie pak v Estonsku (59,7 %) a více jak polovina dětí se mimo manželství rodí i v Bulharsku, Belgii, Francii, Slovinsku, Švédsku nebo Norsku. Naopak úplně nejméně pak v Řecku (7,4 %), Makedonii (11,6 %) a Chorvatsku (14 %).

Ve většině států Evropy se uzavírá méně sňatků a vstup do manželství se odkládá do vyššího věku, stejná je i situace v Česku

Jak již bylo zmíněno, v Evropě dlouhodobě dochází ke změnám sňatkového chování, jen jejich časování se v jednotlivých státech liší – zatímco ve státech severní a západní Evropy již od 70. let minulého století, v České republice až po roce 1990. Tyto změny spočívají především v poklesu hodnoty hrubé míry sňatečnosti a nárůstu průměrného věku při uzavření prvního sňatku, který ve většině států severní a západní Evropy přesahuje již 30 let i u žen (v roce 2010 byl nejvyšší ve Švédsku – 32,9 let pro ženy a 35,5 let pro muže, v České republice pak dosahoval hodnoty 29,4 let u žen a 32,2 let u mužů). Výše průměrného věku při uzavření prvního svazku pak podle dat dostupných za 31 evropských států souvisí s intenzitou sňatečnosti – korelační analýza

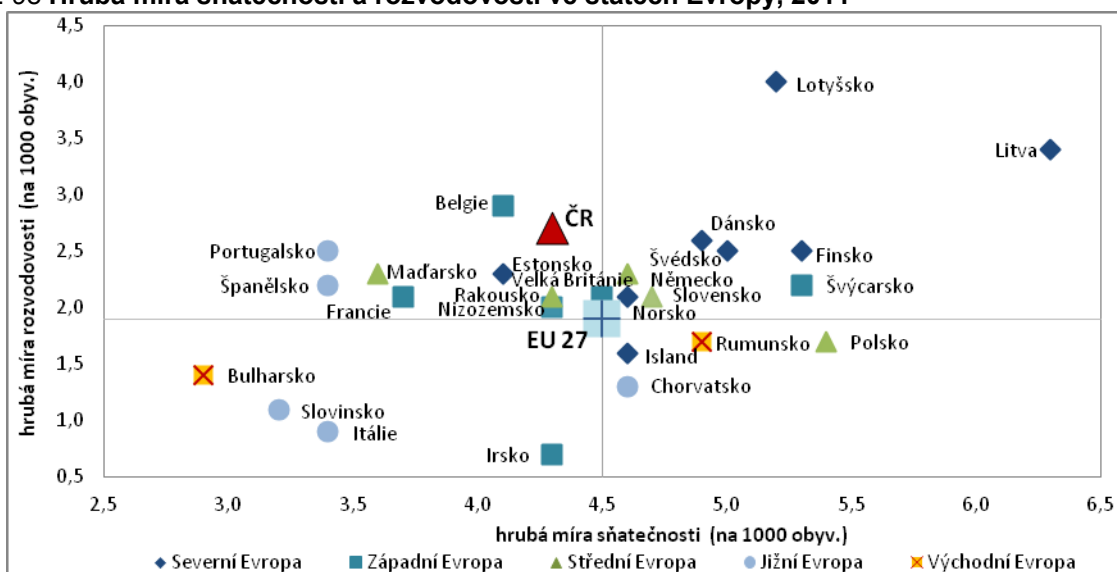
⁴ United Nations Economic Commission for Europe (UNECE): http://w3.unece.org/pxweb/database/STAT/30-GE/02-Families_households/?lang=1

ukázala středně silnou statisticky významnou negativní závislost mezi těmito dvěma ukazateli sňatečnosti ($r_s = -0,482$). To znamená, že evropské státy, ve kterých se první sňatek odsouvá do vyššího věku, vykazují také nižší hodnotu hrubé míry sňatečnosti.

Česká republika patřila k zemím se spíše vyšší sňatečností, v posledních letech však klesla na úroveň průměru za celou EU

V porovnání s rokem 1990 pouze ve Švédsku, Finsku a na Islandu došlo k nárůstu hrubé míry sňatečnosti, jinak ve všech ostatních zemích se intenzita sňatečnosti měřená tímto ukazatelem snížila, a to i přesto, že v některých zemích došlo od roku 2005 k mírnému nárůstu. Průměrná hodnota hrubé míry sňatečnosti za Evropskou unii od roku 1990 plynule klesala až na 4,4 sňatků na 1000 obyvatel. Kromě roku 2003 dosahovala ČR vyšších hodnot, než byl průměr za EU. Rozdíl se však postupem času snižoval a od roku 2008 je hrubá míra sňatečnosti v Česku téměř totožná s evropským průměrem (v roce 2012 bylo u nás uzavřeno 4,3 sňatků na 1000 obyvatel, stejně jako v roce předcházejícím).

Graf č. 98 Hrubá míra sňatečnosti a rozvodovosti ve státech Evropy, 2011

Poznámka: hodnoty za Evropskou unii se vztahují k roku 2009

Pramen: Eurostat

Prvosňatečnost v ČR dosahuje historicky nejnižších hodnot

K posouzení vývoje intenzity sňatečnosti by bylo vhodné použít i jiné, přesnější, ukazatele, jako je například tabulková prvosňatečnost udávající podíl osob, které by do 50 let uzavřeli alespoň jeden sňatek při zachování stávající úrovně sňatečnosti, úmrtnosti a migrace. Taková data nejsou za většinu evropských států dostupná a není tak možné provést mezinárodní srovnání. Na základě dat o prvosňatečnosti by se v ČR v 80. letech do 50 let oženilo okolo 90 % mužů a 96 % žen. V předchozích dekádách byl tento podíl dokonce i vyšší. Tato situace se výrazně změnila po roce 1990, kdy tabulková prvosňatečnost začala klesat a podle úrovně sňatečnosti z roku 2012 by se pak za svůj život za stávajících podmínek alespoň jednou oženilo pouze 53 % mužů a vdalo 61 % žen.

Ve většině zemí Evropy dochází k nárůstu hrubé míry rozvodovosti

Ve většině evropských zemí došlo mezi lety 1990 a 2011 k nárůstu rozvodovosti měřené hrubou mírou rozvodovosti. Po celé období dosahovala Česká republika vyšších hodnot hrubé míry rozvodovosti, než byl průměr za celou Evropskou unii a v roce 2009, kdy jsou poslední dostupná data pro evropský průměr, ho převažovala o 0,9 procentních bodů. Spolu se severními státy tak patříme k zemím s nejvyšší hrubou mírou rozvodovosti v Evropě. Hrubá míra však není pro posouzení vývoje nejvhodnější ukazatel. Bohužel nejnovější údaje o úhrnné rozvodovosti, která vztahuje rozvody k výchozím sňatkům, nejsou dostupné za většinu států a nelze tedy na základě nich vytvořit aktuální mezinárodní srovnání. Díky databázi PPD⁵ jsou sice dostupná mezinárodní data od roku 1960, ale pouze do roku 2003. Po celé toto období se Česká republika drží spolu se státy severní Evropy na pomyslných předních příčkách. Pro srovnání -

Česko patřilo a stále patří k zemím s nejvyšší úhrnnou rozvodovostí

⁵ The Population and Policy Database (PPD): <http://www.demogr.mpg.de/cgi-bin/databases/PPD/index.pli>

státy s nejnižší úhrnnou rozvodovostí v roce 2003 dosahovaly hodnot okolo 20 % (Chorvatsko – 17 %, Polsko – 20 %, Rumunsko – 21 %, Slovensko – 24 %) oproti 48 % v Česku. Úhrnná rozvodovost v Česku v roce 1990 činila 38 %, v roce 2010 pak dosáhla historického maxima - 50 %. Do roku 2012 ale hodnota opět klesla na současných 44,5 %.

8.2 Imigrace a ilegální přistěhovalectví

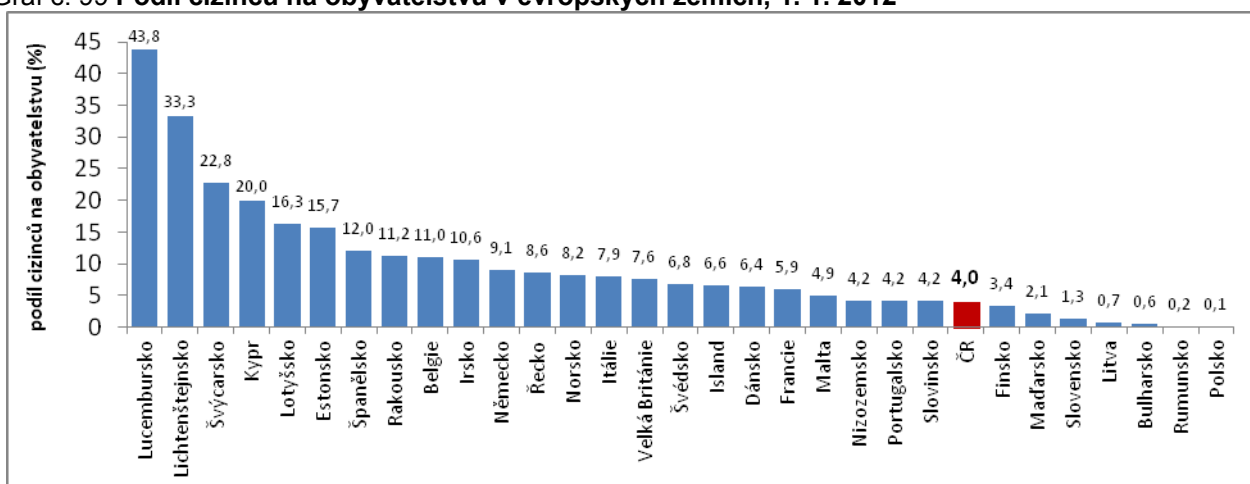
Ve většině států Evropy dochází k nárůstu počtu imigrantů

Ve většině států Evropy dochází od konce 90. let k nárůstu počtu imigrantů. K výraznějšímu dlouhodobějšímu poklesu došlo jen v Německu, Portugalsku a Chorvatsku (zde byl pokles nejvýraznější – o téměř 84 %). Od roku 2007 však zaznamenaly pokles imigrace také Španělsko, Island a Itálie. V roce 2011 většina imigrantů do států, za které jsou dostupná data, přicházela z jiných evropských zemí. Pouze ve Španělsku tvořili imigranti z ostatních světadílů více jak polovinu všech přistěhovaných (více jak 30 % imigrantů pak představovali také v Itálii, Švédsku a Belgii).

Počet imigrantů v ČR sice meziročně stoupl, ale migrační saldo naopak kleslo

Do České republiky se v roce 2012 přistěhovalo 30 298 osob, což je o necelých 8 tisíc více než v roce předchozím. Zároveň se však také více lidí z Česka vystěhovalo a saldo zahraniční migrace tak mezi roky 2011 a 2012 kleslo o více jak 6 tisíc. Nejvyšší kladné migrační saldo měla ČR v roce 2012 se Slovenskem a Slováci tvořili 15,9 % všech přistěhovaných ze zahraničí. Nejvyšší podíl z přistěhovaných sice připadal na občany Ukrajiny (19,5 %), ale vysoký počet Ukrajinců se zároveň z ČR odstěhoval a migrační saldo tak dosahovalo záporných hodnot. Rusové představovali třetí nejpočetnější skupinu přistěhovalců (10,6 %) s druhým nejvyšším migračním saldem. Zpět do vlasti se pak v roce 2012 vrátilo méně českých občanů, než se do zahraničí v témže roce vystěhovalo.

Graf č. 99 Podíl cizinců na obyvatelstvu v evropských zemích, 1. 1. 2012

Pramen: Eurostat, vlastní propočty

V Evropě také roste podíl cizinců na celkové populaci

Ve většině států Evropy od konce 90. let minulého století dochází k nárůstu podílu cizinců na obyvatelstvu. Výjimku tvoří Estonsko a Lotyšsko, ve kterých podíl cizinců dlouhodobě klesá. Nejvýraznější nárůst mezi roky 1998 a 2012 zaznamenalo Španělsko, kde došlo k téměř osminásobnému navýšení podílu cizinců na obyvatelstvu, i přesto, že od roku 2010 zde dochází k pomalému poklesu. Dlouhodobě se nejvíce cizinců v rámci celkové populace vyskytuje v Lucembursku, kde na počátku roku 2012 představovali téměř 44 % obyvatel, což je zřejmě způsobeno řadou mezinárodních institucí, které zde mají sídlo. Velký podíl cizinců zaznamenává také Lichtenštejnsko (33 %) nebo Švýcarsko (23 %). Naopak relativně nejméně cizinců žilo v Rumunsku a Polsku, kde jejich podíl na obyvatelstvu nedosahoval ani 0,2 %. Korelační analýza⁶ potvrdila středně silný pozitivní lineární vztah mezi výší HDP a podílem cizinců v populaci ($r_s=0,43$). Dalo by se tedy říci, že v Evropě do jisté míry platí - čím vyspělejší

⁶ Analýza provedena za evropské státy, pro které byla dostupná potřebná data, ale s vyloučením Lucemburska

stát (měřeno HDP), tím vyšší je podíl cizinců na obyvatelstvu.

V Česku roste jak podíl cizinců na celkovém obyvatelstvu, tak mezi narozenými

V České republice se podíl cizinců od roku 1998 téměř zdvojnásobil na současná 4 % z celkové populace a patří tak ke státům s nejnižším podílem cizinců v Evropě. Největší podíl cizinců připadá od roku 2000 na občany Ukrajiny (25,7 % z cizinců na konci roku 2012), dále pak Slovenska (19,6 %) a třetí nejpočetnější skupinou jsou občané Vietnamu (13,1 %). Roste také podíl živě narozených s cizím státním občanstvím. V roce 1998 tvořili cizinci 1 % narozených a do roku 2011 tento podíl stoupl na 2,7 %. Nejčastěji byli mezi narozenými občané Vietnamu (30,2 %), na druhém místě pak Ukrajiny (24,7 %), jejichž podíl na cizincích narozených v Česku od roku 1995 stoupl téměř pětkrát a v roce 1998 pak poprvé převýšil podíl Slováků, kteří jsou tak třetím nejčastějším občanstvím u narozených cizinců se 14 % v roce 2011. Nejrychlejší nárůst podílu z narozených cizinců zaznamenali občané Mongolska – v roce 1995 tvořili pouhé 0,1 %, ale do roku 2011 se tento podíl zvýšil 28krát na současných 4,1 % z živě narozených.

Ve státech Evropské unie ilegálně pobývalo přes 400 tisíc občanů třetích zemí

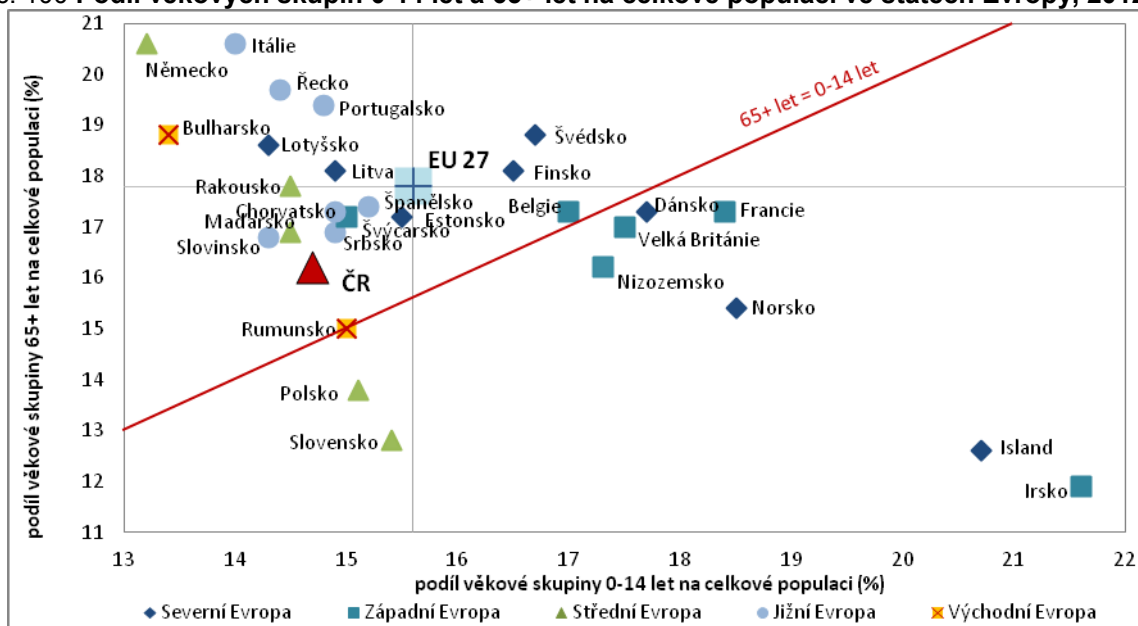
Od roku 2008 Eurostat publikuje také statistiku občanů třetích zemí na území členských států, u kterých bylo zjištěno, že v daném státě pobývají ilegálně. V absolutních číslech bylo nejvíce ilegálních přistěhovalců v roce 2012 zjištěno v Řecku (72 tisíc) a Německu (64 tisíc). Celkově ve všech státech Evropské unie nelegálně pobývalo 427 195 osob. Pokud bychom však vztáhli ilegální imigranty k celkovému počtu občanů třetích zemí v daném státě, relativně nejvíce by jich bylo v Polsku - na 1 000 osob s občanstvím mimo Evropskou unii připadalo 209 nelegálních přistěhovalců (oproti tomu v Řecku to bylo 88 a v Německu jen 14). V České republice bylo zjištěno, že v roce 2012 zde nelegálně pobývalo 3 315 občanů třetích zemí a od roku 2008 se tento počet nijak výrazněji neměnil. Nejvíce ilegálních imigrantů u nás bylo v roce 2012 z Ukrajiny (32,1 %), Ruska (12,7 %) a Vietnamu (11,5 %).

8.3 Stárnutí populace⁷

Evropská populace stárne...

V důsledku nízké plodnosti a prodloužení délky života se mění i věková struktura obyvatelstva. Dlouhodobě dochází ke stárnutí populace v celé Evropě. V EU se věkový medián mezi lety 1990 a 2012 zvýšil o 6,3 roku na současných 41,5 let. Pro Českou republiku byl věkový medián na počátku roku 2012 nižší - 40,1 let.

Graf č. 100 Podíl věkových skupin 0-14 let a 65+ let na celkové populaci ve státech Evropy, 2012

Pramen: Eurostat

⁷ Analýza zpracována na základě dat Eurostatu, údaje vždy k 1.1. daného roku

... a to díky poklesu podílu dětské populace...

Jak v Evropě, tak v České republice dlouhodobě narůstá podíl osob ve věku 65 let a více a naopak klesá podíl dětské složky obyvatelstva (0-14 let), i když v posledních několika letech se tento pokles zastavil a její podíl se mírně zvýšil v důsledku zvýšení porodnosti. V současnosti má nejvyšší podíl dětské populace Irsko a Island (21,6 % resp. 20,7 %), tedy státy s nejvyšší úhrnnou plodností. Naopak nejméně dětí do 14 let je v Německu a Bulharsku, v obou zemích okolo 13 %. Česká republika dlouhodobě dosahuje nižších hodnot, než je průměr za Evropskou unii, za kterým se současnými 14,7 % zaostává o 0,9 procentních bodů.

... a zároveň nárůstu podílu obyvatel starších 65 let...

Podíl osob starších 65 let je pak nejvyšší v Německu a Itálii, kde v roce 2012 dosahoval shodně hodnoty 20,6 % z celkové populace. Naopak nejnižší podíl je v Makedonii, Irsku a na Islandu, okolo 12 %. Nejrychlejší tempo nárůstu podílu této věkové kategorie je v Litvě, Slovinsku, Lotyšsku a na Maltě, kde se od roku 1990 zvýšil zhruba o 60 %. V ČR tento podíl vzrostl téměř o 30 % a s hodnotou 16,2 % dosahujeme stále podprůměrných hodnot v porovnání s Evropskou unií, kde v roce 2012 osoby starší 65 let v průměru tvořily 17,8 % populace.

... a tento trend má podle projekce i nadále pokračovat

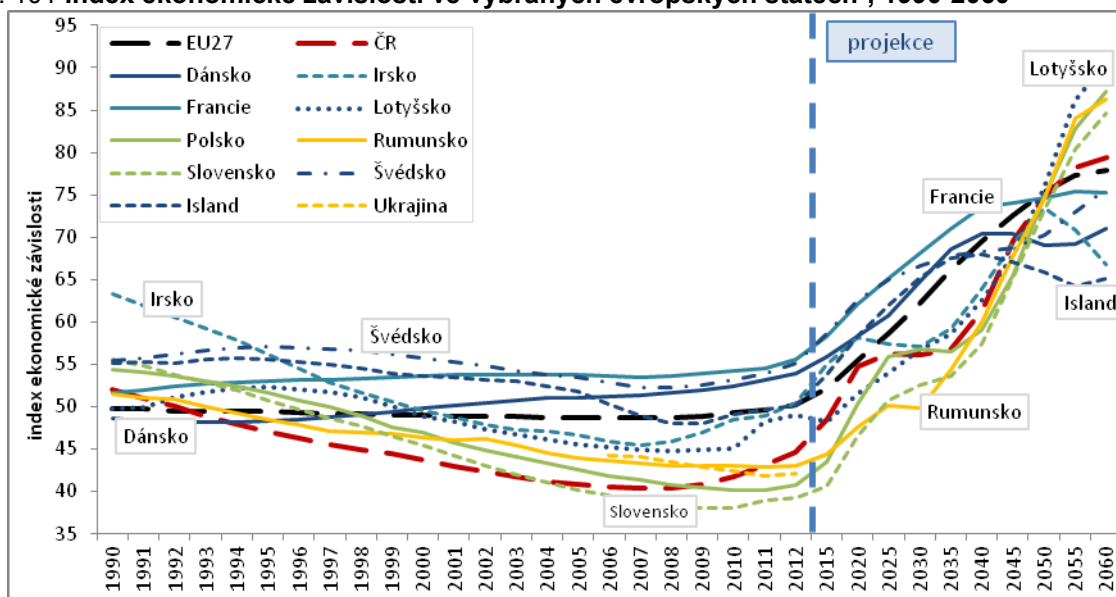
Populační projekce Eurostatu předpokládá pokračování současných trendů, tedy mírný pokles dětské složky a relativně vysoký nárůst podílu osob starších 65 let. Do roku 2060 by v Evropské unii děti do 14 let měly v průměru tvořit 14 % z celkové populace a osoby v postproduktivním věku 30 %. Česká republika by měla dosahovat obdobných hodnot jako je evropský průměr. V rámci skupiny obyvatel v ekonomicky neaktivním věku by pak k nejvýraznějšímu nárůstu mělo dojít u osob starších 85 let, který by měl mezi roky 2015 a 2060 například na Slovensku a v Rumunsku být téměř pětinasobný, v České republice skoro čtyřnasobný. V průměru by v Evropské unii v roce 2060 tato věková skupina měla tvořit 7 % z celkové populace, v České republice pak 6 %.

8.3.1 Index ekonomické závislosti

Index ekonomické závislosti v Česku je v porovnání s ostatními státy spíše nižší – 45 osob

Díky relativně nízkému podílu dětské a postproduktivní složky obyvatelstva, byl index ekonomické závislosti v roce 2012 v Česku poměrně nízký – na 100 osob v ekonomicky aktivním věku (15-64) připadalo 45 osob v ekonomicky neaktivním věku (65 a více let a 0-14 let) a nižších hodnot dosahují pouze v Rumunsku, Slovinsku, Polsku a na Ukrajině. Otázkou však je, zda se bude relativně příznivý podíl obyvatel v ekonomicky aktivním věku v budoucnosti dostatečně reprodukovat vzhledem k nízké úrovni plodnosti.

Graf č. 101 Index ekonomické závislosti ve vybraných evropských státech⁸, 1990-2060

⁸ Byly vybrány tři státy, které dosahovaly v roce 2012 a 2060 nejvyšších a tři státy, které dosahovaly naopak hodnot nejnižších

Pramen: Eurostat, vlastní výpočty

Od roku 2009 index ekonomické závislosti v ČR roste a podle projekce tento trend bude pokračovat jak u nás tak i v ostatních evropských zemích

V roce 2009 byl narušen klesající trend indexu ekonomické závislosti, který trval již od 80. let minulého století, a od tohoto roku jeho hodnoty naopak narůstají, jak se do ekonomicky aktivního věku dostávají méně početné ročníky narozené v druhé polovině 90. let a podle projekce bude tento trend pokračovat i nadále. Z grafu č. 101 je pak patrné, že i ostatní státy, které v roce 2012 měly příznivou hodnotou indexu ekonomické závislosti, budou v roce 2060 naopak dosahovat velmi vysokých hodnot. Index ekonomické závislosti za celou Evropskou unii v roce 2012 dosahoval 50 osob, ale například ve Francii nebo Švédsku hodnoty 55 osob. Do roku 2060 by ale v Evropské unii mělo na 100 osob v ekonomicky aktivním věku připadat již 78 osob v ekonomicky neaktivním věku a v České republice o jednu více, tedy 79 osob, čímž bychom dosahovali vyšších hodnoty, než státy, pro které byl v roce 2012 index ekonomické závislosti nejméně příznivý, jako je Francie, Švédsko nebo Dánsko.